

Turkish Studies Educational Sciences

Volume 14 Issue 2, 2019, p. 73-86
DOI: 10.7827/TurkishStudies.14915
ISSN: 2667-5609

Skopje/MACEDONIA-Ankara/TURKEY

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

EXCELLENCE FOR THE FUTURE
IBU.EDU.MK

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info/Makale Bilgisi

✍ Received/Geliş: Ocak 2019

✓ Accepted/Kabul: Nisan 2019

✍ Referees/Hakemler: Prof. Dr. Elife DOĞAN KILIÇ – Doç. Dr. Kerim KARABACAK – Dr. Öğr. Üyesi Ferahim YEŞİLYURT – Dr. Öğr. Üyesi Muhammet ÖZTABAK

This article was checked by iThenticate.

LİSE YÖNETİCİLERİNİN SİBER ZORBALIK FARKINDALIK DÜZEYLERİ*

Hüseyin SERİN**

ÖZET

Bu araştırmanın amacı lise yöneticilerin siber zorbalık davranışlarına ilişkin farkındalık düzeylerini incelemektir. Araştırma, 2017- 2018 eğitim öğretim yılında resmi liselerde görev yapan 403 okul yöneticisi ile yürütülmüştür. Araştırmada, “Kişisel Bilgiler Formuna” ek olarak okul yöneticileri için ilgili literatürden hareketle Serin (2012) tarafından geliştirilen “Siber Zorbalık Davranışları Yönetici Farkındalık Anketi” kullanılmıştır. Yöneticilere, anketi cevaplamaya başlamadan önce siber zorbalığın tanımını içeren metni okumaları istenmiş, ankette yer alan soruları bu tanıma göre cevaplandırmaları istenmiştir. Yöneticilere, siber zorbalık kavramını daha önceden duyup duymadıkları, görev yaptıkları okullarda bu tür davranışlara şahit olup olmadıklarına ilişkin sorular yöneltilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre; lise yöneticilerinin % 68.5’inin “siber zorbalık” kavramını daha önceden duydukları, yöneticilerin % 53.1’inin bu kavramın tanımını bildikleri bulunmuştur. Yöneticilerden okullarında dokuz ile on ikinci sınıflar arasında eğitim gören öğrencilerin yüzde kaçının siber zorbalık davranışlarında bulduklarını tahmin etmeleri istendiğinde, bütün yöneticiler için bu oran ortalama olarak % 54.1 olarak bulunmuştur. Aynı şekilde okul yöneticilerinin kendi okullarına devam eden öğrencilerin siber mağdur olma oranını tahmin etmeleri istendiğinde yöneticiler için bu oranın ortalama % 45.4 olduğu görülmüştür. Okul yöneticilerinin % 58.6’sı siber zorbalık ile ilgili davranışların en fazla onuncu sınıfta görüldüğünü beyan etmişlerdir. Yöneticilerin % 23.3’ü

* Bu çalışmanın bir bölümü ERPA INTERNATIONAL CONGRESS on Education’da (28 Haziran-1 Temmuz 2018) sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

** Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, E-posta: huseyin.serin@istanbul.edu.tr

siber zorbalık davranışlarının en fazla on birinci sınıfta, % 11.7'si dokuzuncu sınıfta, % 6.5'i on ikinci sınıfta görüldüğünü belirtmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Okul Yöneticisi, Siber Zorbalık, Siber Zorba, Siber Mağdur.

CYBERBULLYING AWARENESS LEVELS OF HIGH SCHOOL ADMINISTRATORS

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the awareness levels of high school administrators about cyberbullying behaviours. The study was conducted with 403 school administrators working in public high schools in the 2017-2018 academic year. In addition to "personal information form", "Cyber Bullying Behaviour Manager Awareness Questionnaire" developed by Serin (2012) on the basis of literature was used in the study. The administrators were asked to read the text containing the definition of cyberbullying before answering the questionnaire and they were asked to answer the questions in the questionnaire according to this definition. The administrators were asked questions about whether they had previously heard about the concept of cyberbullying, whether they had witnessed such behaviour in the schools they served. According to the findings obtained from the study, it was found that 68.5% of high school administrators had previously heard the concept of cyberbullying and 53.1% of administrators had known the definition of this concept. When administrators were asked to estimate the percentage of students studying between nine and twelve grades engaging in cyberbullying behaviours in their schools, this rate was found to be 54.1% for all administrators. In the same way, when the school administrators were asked to estimate the rate of cyber victimization of the students attending their schools, this rate was found to be 45.4% for the administrators. 58.6% of the school administrators stated that the behaviours related to cyberbullying were the highest in the tenth grade. 23.3% of the administrators stated that cyberbullying behaviours were the highest in the eleventh grade, 11.7% in the ninth grade and 6.5% in the twelfth year.

STRUCTURED ABSTRACT

Introduction

Along with the extensive use of the Internet, information communication networks and the applications provided by these networks not only make life easier for man but also bring some problems. Progress in the field of information communication and the intensive use of technology by the students at the basic education age has led to the emergence of cyberbullying behaviours that have emerged as a different form of the traditional peer bullying that the students exhibited in educational institutions.

The concept of cyberbullying; fundamentally, it is not considered independent of technological developments. In this sense, cyber bullying

is the simplest form of bullying by means of information communication technologies. Cyberbullying, conceptually; is defined as threatening, offending other individuals online via information communication tools such as cell phones, internet sites, blogs, chat rooms, e-mail and instant messaging or sending messages, pictures and videos containing sexual material to those individuals (Shariff, 2008). Cyberbullying takes place both as a part and result of the interactions in digital environments.

Cyberbullying behaviours are not only a problem for students, parents and teachers. It is also a matter of concern to administrators who are primarily responsible for solving problems that arise in educational institutions. School management can only be perceived as the fulfilment of the duties and responsibilities in the legislation. However, school administrators should also be concerned with students' problems other than their academic problems at school. Administrators should be aware of new communication channels that arise with the intensive use of information technologies by students, and they should make every effort to minimize the disadvantages that students may face through these tools. It is important that cyberbullying be handled by school administrators like all other stakeholders. For this, further research is needed to obtain in-depth information about the causes, effects and measures of cyberbullying behaviour.

When the literature is reviewed, it is seen that more research is needed for the school administrators about raising awareness about cyberbullying behaviours and grievances that students face in Turkey. As an initial stage, awareness levels of administrators with significant roles in educational institutions related to cyberbullying behaviour should be known. It is thought that these works will be a guide for the damages caused by cyberbullying behaviours, programs to be developed to prevent victimization, activities, practices and legislative changes. Accordingly, it was aimed to investigate the level of awareness of the administrators who work in high schools about cyberbullying experiences.

Method

The study which was carried out to investigate the awareness level of the administrators working in high schools related to cyberbullying was designed as a descriptive survey model of general survey models. Survey models aim to describe a situation that exists in the past or present. The subject, object or the phenomenon of the research is defined in its own terms and as it is. There is no attempt to change and affect them in any way (Karasar, 2012). In this study, cyberbullying behaviours as an event and situation were examined.

Participants

The participants of the study consist of 403 institution managers working in the official Anatolian High Schools affiliated to the Ministry of National Education in the 2017-2018 academic year. The convenience sampling method was used to determine the participants. The convenience sampling method is defined as taking the sample from a group of units who are easy to reach and work with (Büyükoztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2010). Within the scope of the research, the Personal Information Form and the Cyber Bullying

Awareness Survey developed by Serin (2012) were applied to the participants.

Findings

According to the findings of the study; It was found that 68.5% of high school administrators had previously heard the concept of cyberbullying and 53.1% of managers had known the definition of this concept. According to the findings obtained from the study, it was found that 68.5% of high school administrators had previously heard the concept of cyberbullying and 53.1% of administrators had known the definition of this concept. When administrators were asked to estimate the percentage of students studying between nine and twelve grades engaging in cyberbullying behaviours in their schools, this rate was found to be 54.1% for all administrators. In the same way, when the school administrators were asked to estimate the rate of cyber victimization of the students attending their schools, this rate was found to be 45.4% for the administrators. 58.6% of the school administrators stated that the behaviours related to cyberbullying were the highest in the tenth grade. 23.3% of the administrators stated that cyberbullying behaviours were the highest in the eleventh grade, 11.7% in the ninth grade and 6.5% in the twelfth year.

Discussion, Result and Suggestions

It is seen that 68.5% of the school administrators have already heard the concept of cyberbullying and 53.1% of the administrators know the definition of this concept. 54.1% of school administrators stated that they had witnessed that students in their schools had shown cyberbullying behaviours; 45.4% of the administrators stated that they had witnessed that their students had been the victims of cyberbullying and cyber victimization. These results overlap with some research results. It is seen that the percentage of awareness of cyberbullying increases in Turkey each year. In the study conducted by Serin (2012) on the level of cyberbullying awareness of middle school administrators, it was seen that 53.2% of the middle school administrators had previously heard of a concept of düzey cyberbullying. According to the Cyberbullying Awareness Survey of Ipsos (2018), 60% of individuals participating from Turkey have declared that they are aware of cyberbullying. According to the research results of Ipsos; According to the data (50%) in Turkey 2011, despite being seen an increase of about 10 percentage points compared with the average seen across the world in the awareness of cyberbullying it can be said that Turkey lags behind little. According to the results of the survey conducted with the participation of a total of 20,793 people from 28 countries, 75% of the individuals stated that they had witnessed, read or heard cyberbullying (Ipsos, 2018). When administrators were asked to estimate the percentage of students studying between nine and twelve grades engaging in cyberbullying behaviours in their schools, this rate was found to be 54.1% for all administrators. In the same way, when the school administrators were asked to estimate the rate of cyber victimization of the students attending their schools, this rate was found to be 45.4% for the administrators. This result does not coincide with the results of the research conducted for the students (Aboujaoude, Savage, Starcevic & Salame, 2015; Arıcak et al., 2008; Baker & Tanrikulu, 2010; Eroglu et al., 2015; Patchin & Hinduja, 2006; Patchin & Hinduja, 2012;

Karabacak et al., 2015a; Karabacak et al., 2015b; Mishna et al, 2012; Özdemir & Akar, 2011; Peker, 2015). According to the results of the research by Akgül (2018), which was done with 1211 students who attend different high schools in Turkey, it was seen that the rate of cyberbullying was found to be 7.5%, cyber victimization rate was 14.9% and cyberbully / cyber victimization rate was 29.7%. It is observed that the estimates of the administrators working in high schools are above the rates obtained from the students.

58.6% of high school administrators stated that the behaviours related to cyberbullying were mostly seen in tenth-grade students. 23.3% of the administrators stated that cyberbullying behaviours were the highest in the eleventh grade, 11.7% in the ninth grade and 6.5% in the twelfth year. This result is partly overlapping with the results of the research carried out by (Pepler et al. 2006). According to Pepler et al. (2006), bullying tendencies are more prevalent in the transition period from middle school to high school and it is the lowest level in high school. According to the results of the research conducted by Semerci (2017), it was found that the class level that exhibited the most cyberbullying behaviour was the 12th grade. 12th grade was followed by 11th, 10th and 9th grade respectively. The findings of this study do not coincide with the results of some studies conducted to determine cyberbullying - victimization levels of high school students in the literature (Ayas & Horzum, 2012; Kağan & Ciminli, 2016; Kowalski & Limber, 2007; Williams & Guerra, 2007). There are also studies showing that there is no significant relationship between class levels and cyberbullying behaviours (Bayar, 2010; Baykal, 2016; Burnukara, 2009; Evegü, 2014; Özdemir & Akar, 2011; Polat & Bayraktar, 2016; Sabancı, 2018; Slonje & Smith, 2008; Türkoğlu, 2013; Varjas, Henrich & Meyers 2009; Yaman & Sönmez, 2015).

Based on the results of the research, the following recommendations were developed:

- In-service training activities can be organized for school administrators to have sufficient awareness of cyberbullying.
- A consultation unit from which school administrators get help can be established for the protection of children from the dangers of digital environments.
- The level of cyberbullying awareness of administrators working at different levels of private schools can be investigated.

Keywords: School administrator, cyberbullying, cyberbully, cyber victim

Giriş

İnternetin yoğun kullanımıyla birlikte, bilgi iletişim ağları ve bu ağların sağlamış olduğu uygulamalar insan yaşamını kolaylaştırmasının yanı sıra bazı sorunları da beraberinde getirmektedir. Bilgi iletişim alanındaki ilerlemeler ve teknolojinin temel eğitim çağında olan öğrenciler tarafından yoğun kullanımı, eğitim kurumlarında öğrencilerin sergiledikleri geleneksel akran zorbalığının farklı bir formu olarak ortaya çıkan ve bilgi iletişim araçları üzerinden gerçekleştirilen siber zorbalık davranışlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Siber zorbalık kavramı; temelde, teknolojik gelişmelerden bağımsız düşünülmemektedir. Bu anlamda siber zorbalık en basit ifade şekliyle bilgi iletişim teknolojileri aracılığıyla gerçekleştirilen bir zorbalık çeşididir. Siber zorbalık, kavramsal olarak; cep telefonları, internet siteleri, bloglar, sohbet (chat) odaları, e-posta ve anlık mesajlaşma gibi bilgi iletişim araçları ile başka bireylerin online tehdit edilmesi, rencide edilmesi veya bu bireylere cinsel materyal içeren mesaj, resim ve videoların gönderilmesi şeklinde tanımlanmaktadır (Shariff, 2008). Siber zorbalık, dijital ortamlardaki etkileşimlerin bir parçası ve sonucu olarak gerçekleşmektedir.

Siber zorbalık davranışları dijital ortamlarda uygulamaların ve etkileşim türlerinin çeşitliliğine göre değişik formlarda ortaya çıkabilmektedir. Dijital araçlar, internet, cep telefonları ve sosyal paylaşım siteleri aracılığıyla cinsel içerikli veya şiddet içeren, aşağılayıcı, tehditkar, alay edici, hakaret edici içeriğe sahip mesajlar gönderme veya bunları yayınlama, bireylerin videolarını, fotoğraflarını veya şahsi bilgilerini sanal ortamlarda izin almadan paylaşma, sanal platformlarda dedikodu yayma, iftira atma, kendini başka biri gibi gösterip farklı bir kimliğe bürünme, taklit, dışlama, online kavgaya, siber zorbalığın en yaygın görülen biçimleridir. Siber zorbalık, çevrimiçi oyunlar aracılığıyla da gerçekleşebilmektedir. Ergenler arasında sosyal medya oyunları en çok oynanan oyunlar arasında bulunmaktadır (Baker, 2010; Burgess-Proctor vd., 2009; Hinduja ve Patchin, 2014; Hines, 2011; Kowalski, Limber ve Agatston, 2008; Mieczynski, 2008; Willard, 2007; Yeşilyurt ve Erdoğan, 2018). Bu zorbalıklardan birinin ya da daha fazlasının görülmesi bireyler açısından ciddi sorunlara yol açmaktadır.

Siber zorbalık; her şeyden önce önemli bir sağlık sorunu olarak açıklanmakta ve riskleri üzerinde konuşulmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü (WHO), zorbalığı önemli bir halk sağlığı sorunu olarak tanımlamış, zorbalığın getirdiği risklerin, zorbalılar, mağdurlar ve seyirciler olmak üzere zorbalığa dahil olan tüm bireyleri etkilediğine dikkat çekmiştir (Srabstein ve Leventhal, 2010). Bu durum, bireyin ruh sağlığı için ciddi bir tehdide işaret etmektedir.

Siber zorbalık davranışları, mağdurlar üzerinde yıkıcı etkilere yol açabilmektedir. Araştırmalar, siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin okul başarılarının düştüğünü, derslere yoğunlaşamama, devamsızlık yapma, okula gitmekten korkma ve okuldan kaçma gibi davranışların ortaya çıkmasına neden olduğunu ortaya koymaktadır. Yapılan çalışmalar, siber zorbalık davranışlarının okul doyumunda azalma, okul terki, disiplinsiz davranma, okuluna delici, kesici ve ateşli silah getirme ve bununla beraber tutuklanmaya kadar varan davranışlarla ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Bütün bunlar, siber zorbalığın bireylerde davranışsal ve duygusal problemlerin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir (Beran ve Li, 2005; Gardella, Fisher ve Teurbe-Tolon, 2017; Kim, Colwell, Kata, Boyle ve Georgiades, 2017; Raskauskas ve Stoltz, 2007; Smokowski, Evans, Cotter ve Webber, 2014; Ybarra vd., 2007). Bu denli önemli sorunların varlığı, eğitimcilere de nelerin yapılıp nelerin yapılmaması gerektiği konusunda sorumluluklar yüklemektedir. Birey eğitiminin düzenlenmesi ve yürütülmesi süreci, siber zorbalığın etkilerinden bağımsız düşünülmemelidir.

Özellikle Türkiye’de dijital katılımın yüksek olduğu düşünüldüğünde, eğitim kurumlarında siber zorbalık kavramına ilişkin daha fazla araştırma yapılması ihtiyacı devam etmektedir. Çünkü Türkiye’de internet kullanan bireylerin oranlarında her yıl düzenli artışlar meydana gelmektedir. Türkiye İstatistik Kurumunun (2018) verilerine göre Türkiye’de internet ve bilgisayar kullanımı 16-74 yaş aralığında yer alan bireylerde sırasıyla %72.9 ve %59.6 şeklinde gerçekleşmiştir. Bu oranlar 2008 yılında sırasıyla %35.9 ve %38.0 olarak gerçekleşmiştir. İnternet Türkiye’de en fazla 16-24 yaş aralığındaki bireyler tarafından kullanılmaktadır. Türkiye ‘de konutların %83.8’i internete erişim sağlar hale gelmiştir.

Günümüz açısından bakıldığında; Türkiye’de nüfusun yaklaşık % 72’sinin aktif internet kullanıcısı olduğu görülmektedir. Türkiye’de genç nüfusun önemli bir oranı sosyal ağ (network) oluşturmak amaçlı Whatsapp, Instagram, Snapchat, Facebook, Messenger, Twitter, Linkedn vb. popüler

uygulamalar kullanmaktadır. Sosyal ağların kullanım oranları Türkiye’de oldukça yüksektir. Nüfusun % 63’üne tekabül eden 52 milyon aktif sosyal medya kullanıcısı bulunmaktadır. Örneğin; günümüz popüler sosyal medya platformlarından biri olan Facebook’un kullanım oranında Türkiye’nin tüm dünya ülkeleri içinde dokuzuncu, Avrupa’ da ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Son dönemlerin popüler uygulamalarından Instagram’ın kullanımında ise Türkiye’nin dünyada 5. sırada olduğu dikkati çekmektedir. (Statista, 2018; Wearesocial, 2018; Wearesocial, 2019). Bu oranlardaki yükseklik, siber zorbalığa ilişkin risklerin de önemli bir işareti olabilir.

Artan siber zorbalık riskleri, eğitim kurumları için de önemli bir tartışma konusu olmaya başlamıştır. Çünkü okul içinde ve dışında, öğrenciler tarafından dijital araçların kullanımı giderek artmıştır. Bunun sonucu olarak da siber zorbalığın öğrenciler açısından kaygı verici boyutlara ulaşma riski bulunmaktadır. Tanrikulu (2019)’a göre, bilgi iletişim teknolojilerinin sağladığı imkânlar ve okuldaki ilişkiler, okul çağındaki çocukların siber zorbalık yapmayı öğrendikleri önemli temel kaynakları oluşturmaktadır. Dolayısıyla okul ortamları, siber zorbalık davranışlarını tetikleyici bir güç olabilir.

Siber zorbalık davranışları sadece öğrenci, veli ve öğretmenleri ilgilendiren bir problem değildir. Eğitim kurumlarında ortaya çıkan problemlerin çözümünden birinci derecede sorumlu olan yöneticileri de ilgilendiren bir sorundur. Okul yöneticiliği sadece mevzuatta yer alan görev ve sorumlulukların yerine getirilmesi olarak algılanabilmektedir. Oysa okul yöneticileri, öğrencilerin okuldaki akademik problemlerinin dışındaki sorunlarıyla da ilgilenmelidir. Yöneticiler, bilgi teknolojilerinin öğrenciler tarafından yoğun kullanımıyla beraber ortaya çıkan yeni iletişim kanallarının farkında olmalı, bu araçlar üzerinden öğrencilerin karşılaşabilecekleri olumsuzlukları minimize etmek için gerekli çabayı göstermelidirler. Siber zorbalığın diğer tüm paydaşlar gibi okul yöneticileri tarafından ele alınması önem arz etmektedir. Bunun içinse, siber zorbalık davranışlarının nedenleri, etkileri ve önlemleri konusunda derinlemesine bilgi edinmek amacıyla daha fazla araştırma yapılması bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır.

İlgili literatüre bakıldığında; Türkiye’de öğrencilerin karşılaştıkları siber zorbalık davranışları ve mağduriyetlerine ilişkin farkındalık kazandırmayla ilgili okul yöneticilerine yönelik daha fazla araştırmanın yapılmasına ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Başlangıç aşaması olarak, siber zorbalık davranışlarına ilişkin eğitim kurumlarında önemli rollere sahip yöneticilerin farkındalık düzeylerinin bilinmesi gerekmektedir. Yapılacak bu çalışmaların siber zorbalık davranışlarından kaynaklanan hasarları, mağduriyetleri önlemeye yönelik geliştirilecek programlarda, etkinliklerde, uygulamalarda ve mevzuat değişikliklerinde bir yol gösterici olacağı düşünülmektedir. Bu doğrultuda, araştırmada öğrencilerin siber zorbalık yaşantılarına ilişkin liselerde görev yapan yöneticilerinin farkındalık düzeylerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Yöntem

Araştırma Deseni

Öğrencilerin siber zorbalık yaşantılarına ilişkin liselerde görev yapan yöneticilerin farkındalık düzeylerinin incelenmesi amacıyla yapılan bu araştırma, genel tarama modellerinden betimsel tarama deseniyle gerçekleştirilmiştir. Tarama modelleri; geçmişte ya da mevcut var olan bir durumu, var olduğu şekli ile betimlemeyi amaçlamaktadır. Araştırmaya konu olan olay, kişi ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanır. Onları herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez (Karasar, 2012). Bu araştırmada var olan bir olay ve durum olarak siber zorbalık davranışları incelenmiştir.

Katılımcılar

Araştırmanın katılımcılarını, 2017- 2018 eğitim- öğretim yılında İstanbul ilinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı resmi Anadolu Liselerinde görev yapan 403 kurum yöneticisi oluşturmaktadır.

Katılımcıların belirlenmesinde, uygun örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Uygun örnekleme yöntemi; işgücü, zaman ve para gibi var olan sınırlılıklar sebebiyle örneklemin kolay ulaşılabilir ve uygulama yapılabilir birimlerden seçilmesi olarak tanımlanmıştır (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2010).

Veri Toplama Araçları

Araştırma kapsamında, katılımcılara Kişisel Bilgiler Formu ve Serin (2012) tarafından geliştirilen Siber Zorbalık Farkındalık Anketi uygulanmıştır.

Kişisel Bilgi Formu: Bu formda katılımcıların yaş, cinsiyet, kıdem, branş ve medeni durumlarını betimleyen sorular yer almaktadır.

Siber Zorbalık Farkındalık Anketi: Siber zorbalık farkındalık anketi Serin (2012) tarafından ilgili literatürden hareketle ve uzman görüşü alınarak hazırlanmıştır. Bu ankette, öğrencilerin maruz kaldığı siber zorbalığa ilişkin farkındalığı sorgulayan 15 madde yer almaktadır. Yöneticilere, anketi cevaplamaya başlamadan önce siber zorbalığın tanımını içeren metni okumaları istenmiş, ankette yer alan soruları bu tanıma göre cevaplandırmaları istenmiştir. Yöneticilere, siber zorbalık kavramını daha önceden duyup duymadıkları, görev yaptıkları okullarda bu tür davranışlara şahit olup olmadıklarına ilişkin sorular yöneltilmiştir. Anketin oluşturulmasında ilgili literatürün yanında uzman görüşünden yararlanılmıştır. Anketten toplanan verilerin güvenilirliğine ilişkin üye kontrolüne başvurulmuştur.

Veri Toplama ve Analiz Süreci

Araştırmanın verileri için kişisel bilgi formu ve siber zorbalık farkındalık anketi uygulamaya hazır hale getirilmiş ve kurum yöneticilerine uygulanmıştır. Uygulama süreci yaklaşık 25-30 dakika sürmüştür. Verilerin analizinde betimsel istatistiklerden yüzde (%) ve frekans (f) kullanılmıştır. Analizden elde edilen bulgular tablolaştırılmış ve yorumlanmıştır.

Bulgular

Katılımcıların demografik özellikleri incelendiğinde, araştırmaya liselerde görev yapan 90'ı kadın, 313'ü erkek toplam 403 müdür ve müdür yardımcısının katıldığı görülmüştür. Yöneticilerin %84.6'sı (f=341) evli, %15.4'ü (f=62) ise bekârdır. Yöneticilerin %82.6'sının (f=333) çocuk sahibi olduğu, %17.4'ün, (f=70) ise çocuk sahibi olmadığı görülmektedir.

1. Okul Yöneticilerinin “Siber Zorbalık” Kavramına İlişkin Bilgilerine İlişkin Bulgular

Tablo 1. Okul Yöneticilerinin “Siber Zorbalık” Şeklinde Bir Kavramı Duyup Duymadıklarına Yönelik Görüşleri

			Evet	Hayır	Emin değilim	Toplam
Cinsiyet	KADIN	f	61	25	4	90
		%	67,8	27,8	4,4	100,0
	ERKEK	f	215	73	25	313
		%	68,7	23,3	8,0	100,0
Toplam	f	276	98	29	403	
	%	68,5	24,3	7,2	100,0	

Okul yöneticilerinin %68.5'inin (f=276) “siber zorbalık” kavramını önceden duydukları, yöneticilerin % 24.3'ünün (f=98) “siber zorbalık” kavramını duymadıkları, % 7.2'sinin (f=29) bu kavramı duyup duymadığı konusunda emin olmadıkları görülmektedir.

Tablo 2. Okul Yöneticilerinin “Siber Zorbalık” Kavramının Tanımını Bilme Düzeyleri

			Evet	Hayır	Toplam
Cinsiyet	KADIN	f	50	40	90
		%	55,6	44,4	100,0
	ERKEK	f	164	149	313
		%	52,4	47,6	100,0
Toplam	f	214	189	403	
	%	53,1	46,9	100,0	

Okul yöneticilerin % 53.1’i (f=214) siber zorbalığın tanımı bildiklerini, % 46.9’ u (f= 189) siber zorbalığın tanımını bilmediklerini beyan etmişlerdir.

2. Okul Yöneticilerinin Öğrencilerin Siber Zorbalık Davranışlarını Gerçekleştirme / Maruz Kalma Durumlarına Şahit Olmalarına İlişkin Bulgular

Tablo 3. Okul Yöneticilerinin Siber Zorbalık Davranışlarının Gerçekleşmesine Şahit Olma Düzeyleri

			Evet	Hayır	Toplam
Cinsiyet	KADIN	f	49	41	90
		%	54,4	45,6	100,0
	ERKEK	f	169	144	313
		%	54,0	46,0	100,0
Toplam	f	218	185	403	
	%	54,1	45,9	100,0	

Okul yöneticilerinin %54.1’inin (f=218) okullarındaki öğrencilerin siber zorbalık yaptıklarına şahit oldukları, % 45.9’ unun (f=185) siber zorbalık yaptıklarına şahit olmadıkları görülmektedir.

Tablo 4. Yöneticilerin Öğrencilerin Siber Zorbalık Davranışlara Maruz Kalmalarına Şahit Olma Düzeyleri

			Evet	Hayır	Toplam
Cinsiyet	KADIN	f	48	42	90
		%	53,3	46,7	100,0
	ERKEK	f	135	178	313
		%	43,1	56,9	100,0
Toplam	f	183	220	403	
	%	45,4	54,6	100,0	

Okul yöneticilerinin % 45.4’ünün (f=183) okullarındaki öğrencilerin siber zorbalık davranışlarına maruz kalmalarına şahit oldukları, % 54.6’sının (f=220) bu tür davranışlara maruz kalmalarına şahit olmadıkları görülmektedir.

3. Okul Yöneticilerinin Sınıf Düzeylerine Göre Öğrencilerin Siber Zorbalık Davranışlarına Şahit Olma Durumlarına İlişkin Bulgular

Tablo 5. Yöneticilere Göre Siber Zorbalığın Sınıflara Göre Görülme Düzeyleri

			9.SINIF	10.SINIF	11.SINIF	12.SINIF	
Cinsiyet	KADIN	f	6	50	31	3	90
		%	6,7	55,6	34,4	3,3	100,0
	ERKEK	f	41	186	63	23	313
		%	13,1	59,4	20,1	7,3	100,0
Toplam	f	47	236	94	26	403	
	%	11,7	58,6	23,3	6,5	100,0	

Okul yöneticilerinin %58.6'sı siber zorbalığın en fazla onuncu sınıf öğrencilerinde görüldüğünü belirtmişlerdir. Yöneticilerin % 23.3'ü siber zorbalık davranışlarının en fazla on birinci sınıfta, % 11.7'si dokuzuncu sınıfta, % 6.5'i on ikinci sınıfta görüldüğünü beyan etmiştir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada liselerde görev yapan okul yöneticilerinin, siber zorbalık davranışlarına ilişkin farkındalık düzeyleri incelenmiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlar ve sonuçlara ilişkin tartışmalar aşağıda verilmiştir.

Okul yöneticilerinin % 68.5'inin, "siber zorbalık" kavramını önceden duydukları, yöneticilerin % 53.1'inin, bu kavramın tanımını bildikleri görülmektedir. Okul yöneticilerinin % 54.1'i, okullarında eğitim gören öğrencilerin siber zorbalık davranışlarında bulduklarına şahit olduklarını; % 45.4'ü öğrencilerinin siber zorbalığa maruz kalarak siber mağdur olduklarına şahit olduklarını beyan etmişlerdir. Bu sonuçlar bazı araştırma sonuçlarıyla örtüşmektedir. Türkiye'de her geçen yıl siber zorbalık farkındalık düzeyinin genel olarak arttığı görülmektedir. Serin (2012)'nin ortaokul yöneticilerinin siber zorbalık farkındalık düzeylerine yönelik yapmış olduğu araştırmada, ortaokul yöneticilerinin % 53,2'sinin, "siber zorbalık" şeklinde bir kavramı daha önceden duydukları, görülmüştür. Ipsos'un (2018) Siber Zorbalık Farkındalık Araştırması'na göre Türkiye'den katılım gösteren bireylerin % 60'ı siber zorbalığın farkında olduklarını beyan etmişlerdir. Ipsos'un araştırma sonuçlarına göre; Türkiye'de 2011 yılı verilerine göre (%50) yaklaşık 10 puanlık bir artış görülmesine rağmen dünya geneli ortalamayla kıyaslandığında siber zorbalık konusundaki farkındalıkta Türkiye'nin biraz geride olduğu söylenebilir. 28 ülkeden toplam 20.793 kişinin katılımıyla gerçekleştirilen araştırmanın sonuçlarına göre bireylerin %75'i siber zorbalığa şahit olduklarını, okuduklarını veya duyduklarını belirtmişlerdir (Ipsos, 2018). Türkiye'de bilişim teknolojilerinin yoğun kullanımıyla beraber sosyal medya araçlarının da kullanımı her geçen gün artmaktadır. Wearesocial'ın (2019) Ocak ayı verilerine göre Türkiye'de 52 milyon sosyal medya kullanıcısı bulunmaktadır. Dünyada en fazla kullanıcı sayısına sahip popüler sosyal paylaşım platformlarından Facebook'un kullanım oranında Türkiye, Avrupa' da ilk sırada yer almaktadır. Türkiye'de nüfusun yaklaşık % 60'ı her gün ortalama 3 saat 1 dakika sosyal medya kullanmaktadır (Wearesocial, 2019; Statista, 2018). Kullanım oranlarının hızlı artışına rağmen siber zorbalık farkındalık düzeyinin dünya ortalamasının altında kalması düşündürücüdür.

Okul yöneticilerinden, kendi okullarında dokuz ile on ikinci sınıflar arası eğitim gören öğrencilerin yüzde kaçının siber zorbalık yaptıklarını tahmin etmelerini istendiğinde, yöneticiler için bu oran ortalama olarak % 54.1 olarak bulunmuştur. Aynı şekilde yöneticilerden görev yapmış oldukları okulda siber zorbalık davranışları neticesinde mağdur olan öğrencilerin oranını tahminde bulunmaları istendiğinde, bu oranın yöneticiler için % 45.4 olduğu görülmüştür. Bu sonuç öğrencilere yönelik gerçekleştirilen araştırmaların sonuçlarıyla örtüşmemektedir (Aboujaoude, Savage, Starcevic ve Salame, 2015; Arıca vd., 2008; Baker ve Tanrikulu, 2010; Çivilidağ ve Cooper, 2013; Eroğlu vd., 2015; Karabacak vd., 2015a; Karabacak vd., 2015b; Mishna vd., 2012; Özdemir ve Akar, 2011; Patchin ve Hinduja, 2006; Patchin ve Hinduja, 2012; Peker, 2015).

Akgül (2018) tarafından Türkiye'de farklı liselere devam eden 1211 öğrenciyle gerçekleştirilen araştırmanın sonuçlarına göre; öğrencilerin siber zorbalıkta bulunma oranı % 7.5, siber mağduriyet yaşama oranı % 14.9 ve siber zorba /siber mağdur oranının % 29.7 olduğu görülmüştür. Liselerde görev yapan yöneticilerin tahminlerinin, öğrencilerden elde edilen oranların üstünde olduğu görülmektedir.

Lise yöneticilerinin % 58.6'sı siber zorbalık ile ilgili davranışların en fazla onuncu sınıf öğrencilerinde görüldüğünü belirtmişlerdir. Yöneticilerin % 23.3'ü siber zorbalık davranışlarının en fazla on birinci sınıfta, % 11.7'si dokuzuncu sınıfta, % 6.5'i on ikinci sınıfta görüldüğünü beyan etmiştir. Bu sonuç Pepler vd. (2006) tarafından gerçekleştirilen araştırma sonuçlarıyla kısmen örtüşmektedir. Pepler vd. (2006)'ne göre ortaokuldan liseye geçiş döneminde zorbalık eğilimleri daha fazla gerçekleşmekte,

lise son sınıfta ise en az düzeye inmektedir. Semerci (2017) tarafından gerçekleştirilen araştırmanın sonuçlarına göre ise siber zorbalık davranışını en fazla sergileyen sınıf düzeyinin 12. sınıflar olduğu bulunmuştur. Bu sınıfları sırasıyla 11, 10 ve 9. sınıflar takip etmiştir. Bu araştırmanın bulguları, alan yazında lise öğrencilerinin siber zorbalık-mağduriyet düzeylerinin belirlenmesine yönelik gerçekleştirilen bazı araştırmaların sonuçlarıyla örtüşmemektedir (Ayas ve Horzum, 2012; Kağan ve Ciminli, 2016; Kowalski ve Limber, 2007; Williams ve Guerra, 2007). Sınıf düzeyleri ile siber zorbalık davranışları arasında anlamlı bir ilişki olmadığını ortaya koyan araştırmalar da bulunmaktadır (Bayar, 2010; Baykal, 2016; Burnukara, 2009; Evegü, 2014; Özdemir ve Akar, 2011; Polat ve Bayraktar, 2016; Sabancı, 2018; Slonje ve Smith, 2008; Türkoğlu, 2013; Varjas, Henrich ve Meyers, 2009; Yaman ve Sönmez, 2015).

Araştırmanın sonuçlarından hareketle aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

- Okul yöneticilerinin, siber zorbalık konusunda yeterli bilince sahip olmaları için hizmet içi eğitim faaliyetleri düzenlenebilir.
- Çocukların, dijital ortamların tehlikelerinden korunmasına yönelik, okul yöneticilerinin destek alabilecekleri “danışma birimi” oluşturulabilir.
- Özel okulların farklı kademelerinde görev yapan yöneticilerin, siber zorbalık farkındalık düzeyleri araştırılabilir.

KAYNAKÇA

- Aboujaoude, E., Savage, M. W., Starcevic, V., & Salame, W. O. (2015). Cyberbullying: Review of an old problem gone viral. *Journal of Adolescent Health, 57*(1), 10-18.
- Akgül, G. (2018). Ergenlerde gelişimsel değişkenlerin siber zorbalık ve siber mağduriyet ilişkisinin incelenmesi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aricak, T., Siyahhan, S., Uzunhasanoglu, A., Saribeyoglu, S., Ciplak, S., Yilmaz, N., & Memmedov, C. (2008). Cyberbullying among Turkish adolescents. *Cyberpsychology & Behavior, 11*(3), 253-261.
- Ayas, T. ve Horzum, M. B. (2012). İlköğretim öğrencilerinin sanal zorba ve mağdur olma durumu. *İlköğretim Online, 11*(2), 369-380.
- Baker, K. M. (2010). Florida teacher perceptions concerning internet dangers for students. *Phd Thesis*. University of Central Florida, Department of Educational Research, Orlando.
- Baker, Ö. E., & Tanrikulu, İ. (2010). Psychological consequences of cyber bullying experiences among Turkish secondary school children. *Procedia-Social and Behavioral Sciences, 2*(2), 2771-2776.
- Bayar, Y. (2010). Okul sosyal iklimi ile geleneksel ve sanal zorbalık arasındaki ilişkiler: Genellenmiş akran algısının aracı rolü. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Baykal, F. (2016). Lise öğrencilerinde siber zorbalık ve mağduriyetin ailedeki koruyucu etmenlerle ilişkisi: Afyonkarahisar İli Örneği. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Beran, T., & Li, Q. (2005). Cyber harassment: A study of new method for an old behavior. *Journal of Educational Computing Research, 32*(3), 265-277.

- Burgess-Proctor, A., Patchin, J. & Hinduja, S. (2009). Cyberbullying and online harassment: Reconceptualizing the victimization of adolescent girls. *Female crime victims: Reality reconsidered*, 162-176.
- Burnukara, P. (2009). İlk ve orta ergenlikte geleneksel ve sanal akran zorbalığına ilişkin betimsel bir inceleme. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E.K, Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (6. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Çivilidağ, A. ve Cooper, H.T. (2013). Ergenlerde siber zorba ve öfkenin incelenmesi üzerine bir araştırma: Niğde ili örneği. *International Journal of Social Science*, 6 (1), 497-511.
- Eroğlu, Y., Aktepe, E., Akbaba, S., Işık, A. ve Özkorumak, E. (2015). Siber zorbalık ve mağduriyetin yaygınlığının ve risk faktörlerinin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 40 (177), 93-107.
- Evegü, E. (2014). Ergenlerde siber zorbalığın utangaçlık ve bazı demografik değişkenler açısından incelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Gardella, J. H., Fisher, B. W., & Teurbe-Tolon, A. R. (2017). A Systematic review and meta-analysis of cyber-victimization and educational outcomes for adolescents. *Review Educational Research*, 87(2), 283-308.
- Hinduja, S., & Patchin, J.W. (2014). *Bullying beyond the schoolyard: Preventing and responding to cyberbullying*. USA: Corwin Press.
- Hines, H.N. (2011). Traditional bullying and cyber-bullying: are the impacts on self-concept the same? *Unpublished master's thesis*, Western Carolina University, North Carolina.
- Kağan, M. ve Ciminli, A. (2016). Ergenlerde sanal zorbalık ve mağduriyetin cinsiyet, sınıf, okul değişkenleri ve kişilik özellikleriyle ilişkisinin incelenmesi. *Online Journal Of Technology Addiction & Cyberbullying*, 3(2), 14-34.
- Karabacak, K., Öztunç, M., Eksioğlu, S., Erdoğan., D.G., Yar, S., Ekenler, D., & Selim, K. (2015a). Determination of the level of being cyber bully/victim of eighth grade students of elementary schools. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 176, 846-853.
- Karabacak, K., Ekşioğlu, S., Öztunç, M., Başçiçek F., Soydan, E. ve Yaşar, V. (2015b). Lise öğrencilerinin zorbalık davranışları. *Route Educational and Social Science Journal*, 2(2), 365-377.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Nobel.
- Kim, S., Colwell, S. R., Kata, A., Boyle, M. H., & Georgiades, K. (2017). Cyberbullying victimization and adolescent mental health: evidence of differential effects by sex and mental health problem type. *Journal of Youth and Adolescence*, 1-12.
- Kowalski, R. M., & Limber, S. (2007). Electronic bullying among middle school students. *Journal of Adolescent Health*, 41, 22-30.
- Kowalski, R.M., Limber, S.P., & Agatston, P.W. (2008). *Cyberbullying: Bullying in the digital age*. UK: Blackwell Publishing.
- Mieczynski, N.D. (2008). Cyberbullying: exploring the experiences of mental health professionals. *Phd Thesis*, Antioch University, New England, New Hampshire.

- Mishna, F., Khoury-Kassabri, M., Gadalla, T., & Daciuk, J. (2012). Risk factors for involvement in cyber bullying: Victims, bullies and bully-victims. *Children and Youth Services Review*, 34(1), 63-70.
- Özdemir, M. ve Akar, F. (2011). Lise öğrencilerinin siber zorbalığa ilişkin görüşlerinin bazı değişkenler bakımından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 17(4), 605-626.
- Patchin, J. W., & Hinduja, S. (2006). Bullies move beyond the schoolyard: A preliminary look at cyberbullying. *Youth Violence And Juvenile Justice*, 4(2), 148-169.
- Patchin, J. W., & Hinduja, S. (2012). *Cyberbullying: An update and synthesis of the research*. In J. Patchin & S. Hinduja (Eds.), *Cyberbullying prevention and response: Expert perspectives* (pp. 13-35). New York: Routledge.
- Peker, A. (2015). Analyzing the risk factors predicting the cyberbullying status of secondary school students. *Eğitim ve Bilim*, 40(181), 57-75.
- Pepler, D.J., Craig, W.M., Connolly, J.A., Yuile, A., McMaster, L., & Jiang, D. (2006). A developmental perspective on bullying, *Aggressive Behavior*, 32, 376-384.
- Polat, Z. D. ve Bayraktar, S. (2016). Ergenlerde siber zorbalık ve siber mağduriyet ile ilişkili değişkenlerin incelenmesi. *Mediterranean Journal of Humanities*, VI (I), 115-132.
- Raskauskas, J., & Stoltz, A.D. (2007). Involvement in traditional and electronic bullying among adolescents. *Developmental Psychology*, 43, 564-575.
- Sabancı, Y. (2018). Ergenlerde siber zorbalık ve siber mağduriyetin yordayıcıları olarak akılcı olmayan inançlar psikolojik sağlamlık ve psikolojik ihtiyaçlar. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.
- Semerci, A. (2017). Lise öğrencilerinin siber zorbalık ve mağduriyet durumlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 25 (4), 1285-1300.
- Serin, H. (2012). Ergenlerde siber zorbalık/siber mağduriyet yaşantıları ve bu davranışlara ilişkin öğretmen ve eğitim yöneticilerinin görüşleri. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Shariff, S. (2008). *Cyber-bullying: Issues and solutions for the school, the classroom and the home*. New York: Routledge.
- Slonje, R. & Smith, P. K. (2008). Cyberbullying: Another main type of bullying? *Scandinavian Journal of Psychology*, 49(2), 147-154.
- Smokowski, P. R., Evans, C. B., Cotter, K. L., & Webber, K. C. (2014). Ethnic identity and mental health in American Indian youth: Examining mediation pathways through self-esteem, and future optimism. *Journal of Youth and Adolescence*, 43(3), 343-355.
- Srabstein, J. C., & Leventhal, B. L. (2010). Prevention of bullying-related morbidity and mortality: A call for public health policies. *Bulletin of the World Health Organization*, 88, 403-404.
- Tanrıkulu, İ. (2019). How do school children learn cyberbullying perpetration? *Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi [Journal of Theoretical Educational Science]*, 12(1), 1-15.
- Türkoğlu, S. (2013). Ergenlerin problemleri internet kullanımları ile siber zorbalık eğilimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Varjas, K., Henrich, C. C., & Meyers, J. (2009). Urban middle school students' perceptions of bullying, cyberbullying, and school safety. *Journal of School Violence, 8*(2), 159-176.
- Willard, N.E. (2007). *Cyberbullying and cyberthreats: Responding to the challenge of online social aggression, threats, and distress*. Illinois: Research Press.
- Williams, K., & Guerra, N. G. (2007). Prevalence and predictors of internet bullying. *Journal of Adolescent Health, 41*, 14-21.
- Yaman, E. ve Sönmez, Z. (2015). Ergenlerin siber zorbalık eğilimleri. *Online Journal Of Technology Addiction & Cyberbullying, 2*(1), 18-31.
- Ybarra, M.L., & Mitchell, K.J. (2007). Prevalence and frequency of internet harassment instigation: Implications for adolescent health, *Journal of Adolescent Health, 41*, 189-195.
- Ybarra, M. L., Diener-West, M., & Leaf, P. J. (2007). Examining the overlap in Internet harassment and school bullying: Implications for school intervention. *Journal of Adolescent Health, 41*, 42-50.
- Yeşilyurt, F. ve Erdoğan, İ. (2018). Ergenlerin oynadıkları çevrimiçi oyunların cinsiyet, sınıf düzeyi ve ders başarısına göre incelenmesi. *HAYEF: Journal of Education, 15*(2), 100-121.

<https://www.ipsos.com/tr-tr/siber-zorbalik-konusunda-kamuoyundaki-farkindalik-artiyor> adresinden 15.01.2019 tarihinde erişilmiştir.

<https://www.statista.com/statistics/268136/top-15-countries-based-on-number-of-facebook-users/> adresinden 06.01.2019 tarihinde erişilmiştir.

http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1028 adresinden 24.01.2019 tarihinde erişilmiştir.

<https://wearesocial.com/uk/blog/2018/10/the-state-of-the-internet-in-q4-2018> adresinden 25.01.2019 tarihinde erişilmiştir.

<https://wearesocial.com/global-digital-report-2019> adresinden 04.02.2019 tarihinde erişilmiştir.